

مروری بر بحران اخیر محصولات لبنی در رژیم

چرا شیر نیست؟!

سیدعلی مددزیدی

در ماه‌های اخیر، ساکنان سرزمین‌های اشغالی با پدیده عجیبی روبه‌رو شده‌اند؛ قفسه‌های خالی از شیر. این کمبود شامل تمام محصولات لبنی نمی‌گردد، بلکه مدتی است که به‌طور مشخص شیر با قیمت مصوب دولتی در بازار پیدا نمی‌شود. بازار لبنیات رژیم در حال حاضر با بحرانی جدی روبه‌رو است و شاخه اصلی آن کمبود مکرر شیر با قیمت مصوب در قفسه فروشگاه‌هاست. درحالی‌که محصولات لبنی گران قیمت و غیرنظارتی به وفور یافت می‌شوند، مصرف‌کنندگان برای تهیه شیر معمولی با مشکل مواجهند. در پاسخ به این وضعیت، بزائل اسموتیچ، وزیر دارایی طرحی را برای حذف تعرفه‌های واردات و باز کردن درهای بازار به روی رقابت خارجی ارائه کرده است. این طرح مانند آتشی به جان گروه‌های مختلف افتاده و با مخالفت شدید وزارت کشاورزی، اتحادیه‌های دامداران و تولیدکنندگان لبنیات مواجه شده است. این افراد معتقدند این ایده ضربه‌ای مهلک به تولید داخلی و امنیت غذایی کشور وارد خواهد کرد. بازار لبنیات در سرزمین‌های اشغالی با ارزش ۱۲ میلیارد شکل (۳.۷ میلیارد دلار) توسط برنامه‌ریزی متمرکز و یک سیستم سهمیه‌بندی مصوب دولتی اداره می‌شود. دولت حجم شیر خامی را که کشاورزان به تولیدکنندگان لبنیات می‌فروشند، کنترل و قیمت آن را تعیین می‌کند. کارخانه‌های لبنی از شیر خام برای تولید شیر، پنیر و سایر محصولات لبنی که آزاد است استفاده می‌کنند و آن را به فروشگاه‌های زنجیره‌ای و سوپرمارکت‌ها می‌فروشند و این‌گونه و با این فرایند محصولات لبنی به دست مصرف‌کننده می‌رسد. ازآنجا که اقتصاد رژیم یک اقتصاد مبتنی بر واردات است، برای حمایت از دامداری‌ها و کارخانه‌های لبنیات محلی، یک تعرفه ۴۰ درصدی برای واردات محصولات لبنی تعیین شده است. در این شماره و در خطوط آتی بنا داریم ابعاد مختلف این بحران و ریشه‌های ساختاری آن و سناریوهای پیش‌رو را در بازار رژیم مورد بررسی قرار دهیم. گزارش‌ها نشان می‌دهد درحالی‌که انواع شیرهای غنی شده، شیرکاکائو و پنیرهای خاص با قیمت‌های بالا به وفور در دسترس هستند، شیر معمولی که قیمت آن توسط دولت کنترل می‌شود، نایاب شده و این وضعیت صدای اعتراض ساکنان سرزمین‌های اشغالی را بلند کرده است.

شیر صفی!

بسیاری از فروشگاه‌ها مجبور شده‌اند برای خرید شیر محدودیت تعیین کنند (مثلاً دو پاکت برای هر نفر). اگر این قحطی اخیر شیر را هم فاکتور بگیریم، در کل شیر و محصولات لبنی جزو کالاهای گران در سرزمین‌های اشغالی محسوب می‌شوند. با مروری ساده از آمارهای اقتصادی این داده حاصل می‌شود که قیمت محصولات لبنی با قیمت آزاد در رژیم در مقایسه با میانگین کشورهای عضو OECD حدود ۵۰ درصد یا بیشتر

گران‌تر است. این شکاف قیمتی و عدم دسترسی به کالاهای اساسی، فشار زیادی را بر خانواده‌ها، به‌ویژه اقشار کم‌درآمد، وارد کرده است.

چرا شیر نیست؟

برای درک این بحران، باید ساختار بازار لبنیات سرزمین‌های اشغالی را شناخت. تولید لبنیات در رژیم در انحصار تعداد انگشت‌شماری از شرکت‌های بزرگ است. شرکت‌های تنووا (Tnuva) و اشتراوس (Strauss) و تارا (Tara) بازیگران اصلی هستند. به عنوان مثال، تنووا به تنهایی نزدیک به ۸۰ درصد از تولید شیر با قیمت مصوب را در اختیار دارد. دولت قیمت شیر خام (که دامداران به کارخانه‌های فروشند) و قیمت شیر مصرفی معمولی را تعیین می‌کند و دقیقاً دامداران در همین نقطه با حاکمیت دچار چالش هستند. کارخانه‌های لبنی مدعی‌اند تولید شیر با این قیمت برای آن‌ها سودآور نیست یا حتی با ضرر همراه است. در نتیجه، آن‌ها ترجیح می‌دهند ظرفیت تولید خود را به محصولات اختصاص بدهند که دولت در قیمت‌گذاری آن دخالتی ندارد و حاشیه سود بالاتری دارند؛ مانند ماست‌های طعم‌دار، پنیرهای خاص و نوشیدنی‌های لبنی. بازار شیر در سرزمین‌های عبری با سیستم برنامه‌ریزی مرکزی اداره می‌شود که برای هر دامدار یک سهمیه تولید در نظر می‌گیرد، در ظاهر این مکانیسم برای حمایت از تولیدکننده طراحی شده؛ اما خود دامداران نسبت به اجرای آن اعتراض دارند و معتقدند کمک‌ها و با وجود این طرح‌ها تولید شیر با دخالت دولت در قیمت‌گذاری صرفه اقتصادی ندارد.

واردات آزاد!

در حال حاضر ماجرا در سرزمین‌های اشغالی به ورطه لیج و لجبازی افتاده. از سویی دامداران کوتاه نمی‌آیند و از سویی دولت نیز برای حل ضرب‌الاجلی ماجرا طرح‌هایی را آماده اجرا نموده که قرار است بخت تولیدکننده داخلی رژیم را سیاه نماید. وزیر دارایی، بزائل اسموتیچ راه حل این ماجرا را در «بازار آزاد» و «رقابت» می‌داند. اولین گام طرح پیشنهادی او حذف تعرفه‌های واردات است. در حال حاضر، تعرفه‌های سنگین (تا ۴۰ درصد) بر واردات محصولات لبنی اعمال می‌شود تا از تولید داخلی حمایت گردد؛ اما با این بحران اخیر وزارت دارایی به سیم آخر رفته است. با اجرای این طرح واردکنندگان می‌توانند شیر را از کشورهای مانند لهستان یا ترکیه با قیمت پایین‌تر وارد کنند و در نهایت با افزایش عرضه شیر در بازار و شکستن انحصار شرکت‌های داخلی، قیمت کاهش پیدا می‌کند. استدلال وزارت دارایی این است که سیستم فعلی بیش از حد متمرکز و ناکارآمد است و تنها راه نجات، شوک درمانی از طریق واردات است. روشن است که این ایده ستون فقرات دامداران مقیم سرزمین‌های اشغالی را خرد خواهد کرد و همین احساس خطر و کنش تند و هماهنگی را از سوی وزارت کشاورزی،

انجمن پرورش دهندگان دام و مدیران صنعت لبنیات برانگیخته است. شکله اصلی استدلال‌های آن‌ها محدود به چند مورد است. مخالفان هشدار می‌دهند واردات ارزان قیمت، حکم «تیر خلاص» را برای دامداری‌های رژیم اسرائیل دارد. برآوردها نشان می‌دهد اگر این طرح اجرا شود، حدود ۲۰۰ دامداری کوچک (از مجموع ۶۰۰ دامداری)، به‌ویژه آن‌هایی که در مناطق مرزی شمال و اطراف نوار غزه قرار دارند، ورشکسته خواهند شد. یکی از قوی‌ترین محورهای مانور مخالفان، مسئله «امنیت غذایی» است. آن‌ها می‌گویند وابستگی به واردات مواد غذایی اساسی از کشورهایی که روابط سیاسی ناپایداری با رژیم دارند (مانند ترکیه)، یک ریسک استراتژیک است. دکان یارل، مدیر انجمن پرورش دهندگان دام، در این باره می‌گوید: «شهروندان اسرائیلی نباید به واردات شیر از لهستان یا ترکیه وابسته باشند. ما باید صنعت داخلی را برای روزهای سخت حفظ کنیم». غیر از این موارد مخالفان ارجاعاتی هم به برخی اقدامات در گذشته دارند که در آن زمان این سیاست حذف تعرفه جواب نداد. برای مثال آزادسازی واردات کره در سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰. در آن زمان، دولت برای رفع کمبود کره، تعرفه‌ها را حذف کرد. نتیجه چه شد؟ کره در دسترس قرار گرفت، اما قیمت‌ها کاهش نیافت. در واقع قیمت کره وارداتی جهش و قیمت کره داخلی نیز افزایش یافت. منتقدان می‌گویند همین سناریو برای شیر تکرار خواهد شد؛ واردکنندگان (که اغلب همان شرکت‌های بزرگ لبنی هستند) شیر را ارزان می‌خرند؛ اما ارزان نمی‌فروشند.

اقتصاددانان و تحلیلگران بازار نسبت به اثربخشی طرح اسموتیچ تردید دارند. آمیت بن-تور، مدیر مؤسسه تحقیقاتی Arlozorov Forum معتقد است مشکل اصلی «انحصار در توزیع و خرده‌فروشی» است، نه تولید. غیر از این مورد این چالش نیز مطرح است که واردات شیر مایع بسیار دشوارتر از کره یا پنیر می‌باشد. شیر مایع ماندگاری کوتاهی دارد و هزینه‌های حمل‌ونقل دریایی و نگهداری آن بالاست. همچنین، رعایت استانداردهای کوشر هزینه‌های اضافی را به بار می‌آورد. برای مقابله با کودتای اصلاحات لبنیات توسط اسموتیچ، وزارت کشاورزی یک طرح پنج‌ساله جداگانه به ارزش ۱.۴ میلیارد شکل (۴۲۸ میلیون دلار) ارائه کرده است. این طرح وعده می‌دهد که تولید شیر را ساده‌سازی کند، عرضه پایدار شیر معمولی و با قیمت کنترل‌شده را برای عموم در طول سال از جمله در تعطیلات و موارد اضطراری ملی تضمین کند و قیمت‌ها را برای مصرف‌کنندگان کاهش دهد. اما همان‌طور که مشخص است این طرح صرفاً مجموعه‌ای از عدد و رقم روی کاغذ می‌باشد و نمی‌تواند بحران لبنی فعلی در بازار رژیم را درمان کند و باید دید در این وضعیتی که ساکنان سرزمین‌های اشغالی در تأمین مایحتاج لبنی روزمره‌شان به مشکل برخوردده‌اند، این کشمکش به نفع طرح اسموتیچ ختم می‌شود یا وزارت کشاورزی و کارخانه‌دارها؟